

VISSZHANG

Tábory Maxim (1924) — Kinston, NC USA

ÖSSZEHASONLÍTÓ INTERPRETÁCIÓ

Dante Alighieri *La Vita Nuova* (XXVI) szonettjének két fordítását tárgyalom szakaszok szerint **Babits Mihály és B. Tamás-Tarr Melinda műfordítóktól**, amelyek az *Osservatorio Letterario* 2011. 79/80. dupla számában, a 79. oldalon jelentek



meg (ld. a *Tradurre-Tradire-Interpretare-Tramandare* [Fordítani-Ferdíteni-Interpretálni-Átadni] c. rovat nyomtatott és internetes elérhetőségét is [<http://www.osservatorioletterario.net/osservatorio79-80tradurre-tradire.pdf>]).

Dante Alighieri (1265-1321)

LA VITA NUOVA (XXVI)

Tanto **gentile** e tanto **onesta** pare
la donna mia quand'ella altrui saluta,
ch'ogne lingua deven tremando muta,
e li occhi no l'ardiscon di guardare.

Ella si va, sentendosi laudare,
benignamente d'umiltà vestuta;
e par che sia una cosa venuta
da cielo in terra a miracol mostrare.

Mostrasi sì piacente a chi la mira,
che dà per li occhi una **dolcezza al core**,
che 'ntender no la può chi no la prova:

e par che **de la sua labbia** si mova
un spirito **soave** pien d'amore,
che va dicendo a l'anima: **Sospira**.

Babits Mihály fordítása:

Dante Alighieri (1265-1321)
AZ ÚJ ÉLET (XXVI)

Olyan **nemesnek** látszik, oly **kevélynek**
hölgységem, amint köszön, bólintva **szépen**
hogy minden nyelv remegve néma léssen
és a szemek ránézni **szinte** félnek.

Babits az „onesta”-t, bármennyire is hihetetlen, „kevély”-nek fordította. A „gentile” mint „nemes” és „hölgységem” jól hangzanak együtt, mint tiszteletnek jelei, de a „kedves” közvetlenebb és „az én nőm” férfiúi/férji büszkeséget éreztet; ugyancsak a „szépen” túl általános és keveset mond, addig az „illendő” kifejezőbb. A „szinte” túl feltételező, míg a „bizony” határozott.

És mégis ő kit annyian dicsérnek
szerénységnek jár **ritka** köntösében
mintha égből azért jött volna épen*
hogy csodát lássanak **a földi férgnek**.

A „ritka” szó nincs a versben, míg helyes a „jóságos” (benignamente). „A földi lények” megfelelő. Kétségtelen, hogy „a földi férgnek” a rím kedvéért lett föltaalva, ami sokat levon a fordítás értékéből. Hogy más költő is elkövetett ilyesmit, az nem mentség. Pl. Tóth Árpád, aki sokak szerint jobb, hűbb költő-fordító volt mint Babits, a saját „Április” c. versében így öröközte meg — egy rím kedvéért — a jövő olvasó nemzedékek számára verse néhány sorát: „Vak lapáros: eleven / Bús utcaszemét / Sütkérezik a melegen, / S nyitja holt szemét.”. Az „eleven” szótári jelentése: élénk, mozgékony, ami nem lehet feltételezhető egy bús vak lapárusról, de hát, eleven és melegen jól rímelnek. Ezt a bús vak embert úgy nevezi a költő, hogy „utcaszemét”. Nem tudott ellenállni a „szemét-szemét” ritkaság számba menő rímnek. Ez, egy vak emberrel kapcsolatban, zavarja az olvasó érzelmeit. Mindenesetre, lehangoló, hogy egy ilyen nagy költő, egy rím kedvéért gyengítette e vers ragyogó hangulatát. Ha nem is olyan mértékben, de itt, Babits fordítását is gyöngítik „a földi férgnek”.

B. Tamás-Tarr Melinda fordítása:

Dante Alighieri (1265-1321)
AZ ÚJ ÉLET (XXVI)

Oly **kedvesnek** látszik s oly **őszintének**
az én nőm, amint mást köszönt **illendően**,
a nyelvnek némulnia kell remegőn
és a szemek ránézni **bizony** félnek.

Ő, kit mindenütt annyian dicsérnek,
jár szerénység **jóságos** köntösében,
mintha mennyből azért jött volna éppen,
hogy csodát lássanak **a földi lények**.

Olyan tetszőnek látja aki nézi
hogy nincs **szív** amely **kéjjel meg ne telljen**,*
hogy **meg nem értheti** aki nem érzi.

Őt meglátni tetsző annak, ki nézi,
hogy szemnek **szép látvány édes a szívnek**,
hogy **meg nem érti** az, aki nem érzi:

Valahogy, a „dolcezza al core”-ben kéjjel megtelt szívet vél látni a fordító. Míg a másik, a „szép látvány édes a szívnek”-ével megnyeri az olvasó szívét. Itt is az óvatos, feltételező „meg nem értheti” helyett van a bátor és egyenesen kimondott „meg nem érti az”.

Ajkáról száll fel és **a szívbe megy**
egy **édes**, szerelemmel teli szellem
mely így szól a lélekhez: **Epekedj!**

Fordította © **Babits Mihály** (1883-1941)

és úgy tűnik, hogy **ajkáról ellebben**
egy **szelíd**, szerelemmel teli szellem:
- **Epekedj!** - szól a lélekhez s elrebben.
[Avagy: - **Sóvarogj!** - szól a lélekhez s elrebben.]

Fordította © **B. Tamás-Tarr Melinda**

* *Így találhatók a mai helyesírással ellentétben.*

„A szívbe megy” fordítást olvassuk, de ebben a szakaszban hiába keressük a „szív” vagy az „édes” szót. A „soave” határozottan nem „édes.” A másik fordító jól választotta a „szelíd” jelzőt. Az ajkról a „szívbe megy”-ben a „megy” ige nem hangzik költőiesnek. Mindkét fordító az „Epekedj!”-et használja, vagy „Sóvarogj!”-ot ajánl. „Sospira” után nincs felkiáltójel.¹ Úgy néz ki, hogy Dante inkább tanácsot ad, nem egy erős felszólítást. Így ezért is „vágyódj”, vagy ha a ritmus megkívánja: a „vágyódjál.” talán alkalmasabb lenne. Nyelvünk gazdag szóárnyalatokban. „Ellebben” és „elrebben” nem pontosan ugyanaz. Ezt a fordító jól tudja-érzi, ezért míg a nő ajkáról mint egy sóhaj ellebben a szellem, szelíden (nincs felszólításról vagy parancsról szó itt) szól a lélekhez, s azután gyorsan elszáll, szárnyra kel, mint egy madár: „elrebben”.

Nem kétséges, hogy melyik fordítás szöveghűbb és finomságban is gazdagabb.

¹ A műfordító, B. Tamás-Tarr Melinda észrevétele a felkiáltójellel kapcsolatban: az olaszban gyakran még a felszólítás, parancs ellenére is sokszor elhagyják manapság is a felkiáltójelet, a magyarban viszont nemcsak ez esetekben, de még óhaj, kívánság, vágyódás után is odakívánkozik a felkiáltójel – annak idején így is tanultuk, tanították s én is így tanítottam és tanítom – s ehhez is ragaszkodom a továbbiakban is, hiszen nem egyszerű kijelentésről van szó s ezzel még nyomatékosabbá válik a költő szonettjében kifejezett érzélem. Ezért tettem én is felkiáltójelet az olaszal ellentétben...



Sandro Botticelli (1445-1510): Dante Alighieri

Kapcsolódó témák:

http://www.osservatorioletterario.net/forditaskritika_szucs_tibor.pdf
<http://www.osservatorioletterario.net/recenzio-szucstibor.pdf>
http://www.osservatorioletterario.net/da_anima_ad_anima_recensione.pdf
<http://www.osservatorioletterario.net/tradletter.htm>
<http://www.testvermuzsak.gportal.hu/gindex.php?pg=2639618&nid=5273345>
<http://www.testvermuzsak.gportal.hu/gindex.php?pg=2440431>

Hozzászólások:

2011. 05. 23.

Tisztelt Főszerkesztő Asszony!

Gratulálok szép és érzékeny fordításához. Mindig is az volt a véleményem, hogy ne bénítsa meg a fordítói tollat a dicső, rangos elődök tekintélye és eredménye. A szonettet Baranyi Ferenc is lefordította, aki jelenleg a Pokol költői tolmácsolásán dolgozik.

További ihletett műfordítói - és persze szerkesztői - munkát kíván Önnek tisztelője:
Madarász Imre*

* Dr. Prof. habil Madarász Imre, a Debreceni Tud. Egyetem Olasz Tanszékének tanszékvezető professzora.

Szerk.:

Baranyi Ferenc fordításában Dante *Az új élet* (XXVI. szonett):

Amint köszönget jobbra-balra, annyi
őszinte bájt sugároz szét a hölgyem,
hogy minden nyelv elszótlanodva döbben
s egy pillantás se mer reátapadni.

Alázatába húzódik, ha talmi
dícséretet hall s elmegy sietősen,
akár az angyalok, nem földi ő sem,
hisz mennyből érkezett, csodát mutatni.

És bámulóit elbűvölve, áldott
szemével édességet ad szivednek,
mit meg nem ért, ki még ilyet nem érzett.

S úgy tetszik: ajkán - rebbenő igézet -
sóhajtás kél, vággyal teli lehellet,
mely száll és szól a lélekhez: Fohászkodj!

Forrás: <http://mek.niif.hu/02400/02475/02475.htm#19>
Dante, *Az új élet* XXVI szonettje (*Tanto gentile* [Oly kedves]):
<http://dante.ilt.columbia.edu/books/vitanuova/vitnuov2.htm>

2011. 05. 23.

Drága Melinda!

Szeretettel gratulálok a szép fordításhoz!

[...]
Laci*

* Pete László Miklós - Sarkad

2011. 05. 24.

Kedves Melinda!

Most, hogy megint átolvasom a VISSZHANG-ot, megnyilvánul már mindössze e két oldalon is tehetséged és óriási tapasztalatod mint egy elsőrendű Szerkesztő!! E két oldal tervezése tökéletes. Fent a szöveg ketté választva mint keret fogja össze a két fordítót: Te vidám mosolyt sugárol a komoly-komor fordító kollegád felé.... aki talán kissé szomorú is e versfordító-párosításon. Vajon partnernek tekint — vagy vetélytársnak? Lehet, hogy akkor egy „rossz napja volt”, ahogy mondják. — Egyébként is, mi is tudjuk mint sok más versfordító kolléga, hogy gyakran nem vagyunk megalégedve a saját fordításunkkal. Én is készítettem fordításokat, amikkel nem voltam még félig sem megalégedve.

Egy neves versfordító (most nem emlékszem a nevére) írta, hogy miután egy versfordításról 5-6 verziót készített, átolvasva azokat ismét, mindben látta a fogyatékoságot. — Így kétségbeesetten egyet többé-kevésbé találmomra kiválasztott, aztán rámondta, hogy az a végleges verzió. Mikor hosszú évekkkel ezelőtt

Tábory Pálnál jártam Londonban és fordításokról is beszélgettünk, azt mondta: „Nincs szükségünk kritikusokra, mert a legkeményebb kritikusa az írónak, költőnek, az JÓMAGA!” Mennyire is igaza volt!

Különösen ötletes, hogy kiemelted **vastag** betűkkel a problémás szavakat, így az olvasónak, mikor olvassa írásom, nem szükséges böngésznie a szóban forgó szavak után. [...]

Barátsággal:

Maxim*

* Tábory Maxim – U.S.A.

2011. 05. 24.

Aranyos Melinda!

Gratulálok csodálatos fordításodhoz.

Nagy élvezet összehasonlítani az előző fordítással. Tökéletesen nyújtod az olvasónak a mai szavak használatával a mai érzelmi világot, azaz ahogy ma „érezzük” a vers tartalmát. - Csodállak és tisztellek nagyszerű, hosszú éveken át tartó munkádért. És tudd, továbbra is harcolok, mindent megpróbálok [...], hogy folytathasd ezt az egyedülálló, nagyon magas szintű kulturális tevékenységet, mely közelebb hozza a nemzeteket egymáshoz. Remélem, hogy az illetékesek odafigyelnek [...].

Sok szeretettel

Zsizel *

* Hemmer Gizella – Mannheim (D)

2011. 05. 24.

Kedves Melinda!

Gratulálok a pozitív elismeréshez. Igazán megtisztelő Babits Mihályhoz hasonlítva győztesen kikerülni a szonett fordítást illetően. Azt hiszem, hogy sokat jelent, hogy Ön évtizedek óta anyanyelvi környezetben él, továbbá az is, hogy nőként sokkal érzékenyebben tudja elkapni egy szó, mondat jelentését és hangulatát, illetve azt visszaadni magyarul.

Nem sokára terveztem Önnek írni, de akkor most megragadom az alkalmat és megkérdezem, hogy a nyári időszakban mennyire lesz Internet közelben, illetve hogy megkérhetem-e, hogy írjon egy ajánlót számomra. [...]

Még egy-két hétre van szükségem, hogy viszonylag véglegesre simítsam az anyagot (helyesírási, stilisztikailag is átfutva). Mivel most is kell elismert szakember írásbeli véleményét is csatolni a pályázathoz, ezért úgy gondoltam, hogy akárcsak a verseskötetnél, ezúttal is Önhöz fordulnék ez ügyben.

Várom kedves visszajelzését, hogy átküldhetem-e az anyagot, amint kész vagyok vele.

Előre is köszönöm.

Szeretettel ölelem,

Olga*

* Erdős Olga

2011. 05. 25.

Drága Melindám!

Köszönöm leveledet. [...]

Gratulálok nagyszerű munkádhoz, s örülök a szép hozzászólásoknak!

De a legnagyobb örömem, amikor az életrajzodat olvastam: Te is dombóvári vagy!!!! Öt éves koromtól vagyok dombóvári, ott érettségiztem 1948-ban. Házunk a gimnáziummal volt szemben, a polgári iskola mellett. Nagyapám, anyai családom "tősgyökeres" ebben a nagyon szeretett kisvárosban. És képzeld Szakács Gáborné, Friedrich Klára meg ozorai. Jól esik még így lélekben is együtt lenni az otthoniakkal.

[...]

Ma kaptam levelet egy korábbi kérdésemre Magyar Adorján Canadában élő unokájától, Csabától.

[...]

Nagyon sok szeretettel és köszönettel csókol:

Zsuzsa*

* Tomory Zsuzsa – U.S.A.

2011. 05. 25.

Tisztelt Főszerkesztő Asszony!

Köszönöm, hogy megosztotta velem ezt a nagyszerű és ihletett fordítást, élvezettel olvastam. Főleg az utolsó versszak költői-képi megoldásai nyugöztek le, de a Babits-féle fordítástól elkanyarodó, elütő részletek, sorok is úgy érzem, közelebb hozzák a magyar olvasót a vers mondanivalójának, hangulatának megértéséhez és megérezéséhez. Tiszta szívből gratulálok hozzá!

Mély tisztelettel üdvözli:

Aszalós Imre

2011. 05. 25.

Kedves Melinda,

köszönöm szépen a villámgyors reakciót! A műfordítás kiválóságához gratulálok! Az elemzés pontossága a nyelvi pontosításokkal is kiváló! Ez egyébként rávilágít arra a tényre, hogy a költők (főleg a Nyugatosok!) még vázlatos nyelvismereteikkel is fordítottak néha több, mint féltucat nyelvből is néha a legbonyolultabb érzelmeket kísérelték meg átültetni! Sok műfordítást lenne érdemes revideálni! Ezzel nem Babits érdemét akarom bántani, inkább a Kegyedét magasztalom és gratulálok hozzá!

Kézcsókkal: Imre*

* Gyöngyös Imre – Wellington, Új-Zéland

2011. 05. 27.

Kedves Melinda,

szeretettel gratulálok a szép fordításhoz és a kitűnő kritikához.

Kevesen mondhatják el magukról, hogy egy Babits fordítással való összevetésben ők bizonyultak jobbnak.

Kitartó és áldozatos munkához sok erőt és további szép sikereket kívánva üdvözöl

Zimányi Magdolna

2011. 06. 02.

Melinda kedves!

Őszintén gratulálok a jeles Dante fordításhoz! Azonban az elmondottakhoz már keveset tudok hozzá fűzni.

Beatrice Bice-t - ugyanis ez volt Dante múzsájának neve -, a költő egy megtestesült földön túli lénynek vélte, aki szerinte: "mintha mennyből azért jött volna éppen,/ hogy csodát lássanak a földi lények."

E csodás női ideál örök, csupán idővel a szereplők változnak éppen. Hasonként lesz Erkel Bánk Bánjában Melinda egy "égi nő", kinek alakja alig tér el ettől az eszményi képtől voltaképpen. Végeredményben Goethe Fausztjának záró sora tárja fel előttünk a transzcendens, érzékfeletti képet: *Das Ewig-Weibliche / Zieht uns hinan.*

Ugyancsak e témához tartozik De Mattei: Il Concilio Vaticano II. Una storia mai scritta c. cikke. Ahol az író az alábbiakat mondja: "Con la vittoria di "minimalisti" sui "massimalisti" in questione mariane (i "massimalisti non riuscirono far proclamare Maria "Mediatrice di tutte le grazie" come avrebbe voluto.) Más szavakkal élve, ebben az évszázados ún. "mariane" egyházi vitában megint a maradi gondolkodás győzött a haladó szellemű többség szándékával szemben.

Viszont az éremnek van másik oldala is: érthetetlen és persze kevesen tudják, hogy XII. Leó pápa annak idején "*Struck a medal, baring on the one side his own image, and on the other, that of the Church of Rome symbolised as a "Women" holding in her left hand a cross, and in her right a cup, with the legend under her, "Sedet super Universum."*

Továbbá a Kereszténység krónikájából derül ki, hogy Clairvaux-i Szent Bernát (1090-1153) írásai abban az időben milyen mélységes Szűz Mária-tiszteletet tükröznek. A cisterci rendben azóta is fennmaradt a Mária-kultusz. 1335 óta pedig a kolostori pecsétek Mária képmását viselik.

Ezekből érthetővé válik, hogy a Mária-kultusz hívei napjainkban Goethe szellemében élnek, márpedig akkor végeredményben hisznek az "unio-mystica"-ban.

Szívélyes üdvözlettel: Imre*

*Americo Olah alias Oláh Imre – U.S.A.

Általános vélemények:

2011. 05. 28.

Kedves Főszerkesztő Asszony!

Most, hogy végre lett némi időm alaposabban foglalkozni a három könyvvel* - melyeket ismételtelen köszönök -, még nagyobb csodálat töltött el az Ön teremtő szorgalma, alkotó munkássága iránt: a folyóiratszerkesztés és -kiadás mellett könyvkiadás és műfordítás! Ez csakugyan párját ritkítja Olaszországban, de alighanem Európában is. Abban az egységes Európában, mely, lévén mindenekelőtt egy közös kulturális identitás kifejeződése, talán legfőképpen ezt jelenti: a nemzeti kultúrák kommunikációját, «közlekedését». Gratulálok áldásos tevékenységéhez, köszönetemet fejezem ki érte a magam (és valamiképpen minden magyar kultúrember) nevében, és kívánok Önnek további ihletet, lendületet («impulso naturale»-t, ahogyan kedvenc klasszikusom, Alfieri nevezte) és sikert.

Tiszteletteljes üdvözzel!

Madarász Imre**

* Szerk.: Melinda Tamás-Tarr-Bonani: Da padre a figlio, Edizione O.L.F.A. Ferrara 2010, Maxim Táborny: Ombra e Luce, Edizione O.L.F.A. Ferrara 2011 (II. Kiadás), Tolnai Bíró Ábel: Vita hungarica/Élet, Edizione O.L.F.A. Ferrara 2011.

** Ld. A legelső hozzászólást.

Budapest, 2011. május 23.

Tisztelt Dr. Bonaniné Dr. Tamás-Tarr Melinda!

[...] Először is engedje meg, hogy gratuláljak folyóiratához, valamint elismerésemet fejezzem ki az olasz és magyar irodalom és kultúra ismertetésében végzett erőfeszítéseirért. Nagy örömömről szolgál, hogy lassan már három évtizede Olaszországban élő magyarként fontosnak tartja a magyar kultúra terjesztését. Külön méltatandó, hogy műfordításaival hozzájárul a magyar irodalom népszerűsítéséhez. [...]

Hammerstein Judit
Nemzetközi Erőforrás Minisztérium Kulturpolitikáért felelős helyettes államtitkár
P.H.

Utolsó frissítés: 2011. 06. 02.